
MARGARIDA PRATS RIPOLL

LA POESIA PER A INFANTS. ESTAT DE LA QÜESTIÓ EN LLENGUA CATALANA

Hi ha veus que ens han fet ser de mots.
Josep Piera

INTRODUCCIÓ

Per a algunes persones, les veus de la poesia han esdevingut el punt de partida de la nostra formació literària. A partir del plaer d'escoltar ritmes i jocs de paraules i de la joia de repetir-les hem anat fent-los nostres mentre creàvem vincles afectius i socials. Aconseguir dir amb rapidesa embarbussaments, trobar la solució a endevinalles, cantar cantarelles mentre jugàvem, recitar romanços i fer fugir la por de la nit amb oracions, formava part del nostre viure i ens anava aportant un pòsit de referents literaris. Apreníem que la paraula poètica ens permetia una altra mirada sobre el món i acompanyava la nostra experiència a mesura que anava eixamplant les seves funcions, primer lligades al món sensorial i als jocs, després lligades a la sensibilitat als sentiments i als interrogants sobre la vida. D'aquesta experiència prové el nostre interès per la poesia infantil i la nostra dedicació al tema en la docència i la investigació.

L'objectiu d'aquest article és presentar una aproximació a la poesia per a infants a partir d'un conjunt de reflexions sobre el gènere (que abraçaran àmbits, funcions,

suports i canals de difusió), d'una proposta d'anàlisi i d'una panoràmica de l'estat actual de la poesia per a infants en llengua catalana. Al llarg d'aquest treball mirarem d'aportar respostes a interrogants com de què parlem quan ens referim a la poesia per a infants, com podem extreure dades de l'anàlisi de les obres de poesia, quins són els principals trets del panorama actual d'aquesta poesia en llengua catalana.

1. La poesia per a infants

Quan parlem de poesia infantil ens referim a una part del corpus de literatura adreçada als infants; parlem, doncs, d'una comunicació literària particular: la que s'estableix entre un autor adult i un lector infantil o jove i que, a més de proposar-se un entreteniment artístic, també contribueix a crear una competència literària i actua com a porta d'accés a l'imaginari col·lectiu, contribueix a l'educació sentimental i moral.

L'adequació del text poètic al receptor infantil no passa per inventar un succedani del llenguatge poètic carinçol i poc acurat, sinó per crear-ne un que, contemplant les restriccions –lingüístiques, culturals i vitals– imposades per l'especificitat del receptor, s'adapti a la seva capacitat de comprensió del món, de la cultura, de la llengua, i als seus interessos. Aquesta adaptació aconsella una tria de lèxic, on tindran poca o nul·la presència els arcaïsmes, i una selecció dels referents, limitats al món de l'infant; la poesia infantil també demana tenir en compte el fet que els infants no tenen la maduresa de sentiments dels adults, cosa que incideix en la manera de tractar els temes, per exemple la nostàlgia pel paradís perdut de la infància tindrà poc interès per als receptors que encara hi viuen immersos.

Des d'un punt de vista literari, els aspectes més destacables del gènere líric són la condensació expressiva, l'absència d'acció o conflicte, en contrast amb la narrativa, la disposició del text tipogràfic, la musicalitat i el ritme en ser llegit en veu alta. Quan diem poesia infantil, doncs, parlem d'una mostra de la festa de les paraules, de la seva capacitat expressiva a partir del ritme, dels jocs de llenguatge, de la seva capacitat simbòlica. Caldria matisar, però, l'abast del terme «poesia», tal com proposa Miquel Desclot (2003:6), quan diu que mentre en la poesia per a infants «la lírica té un paper més aviat secundari, i allò que més hi compta és l'aspecte lúdic, plaent, és a dir, el joc (...) podem dir que la poesia infantil és un gènere literari en vers per a ús de les criatures. Del qual exclourem, això sí, tots aquells textos que són en vers només per raons mnemotècniques.»

Des del punt de vista de l'educació literària, la paraula poètica és el punt de partida en la iniciació al llenguatge literari: cançons de bressol i moixaines acompanyen els primers anys de vida i ho fan íntimament lligades amb la melodia i amb el joc amb

el cos. En etapes posteriors, la poesia mostra i permet viure la capacitat de la paraula per conjurar el món a partir de la llengua.

Dins el panorama de la literatura infantil, la poesia no en surt gaire ben parada si es pren com a punt de referència el gènere narratiu, tant des del punt de vista de corpus adreçat als infants, com des de l'òptica dels estudis sobre el gènere. En efecte, la publicació de llibres de narrativa és molt superior a la de poemes i els estudis sobre aquell gènere abracen un ventall d'òptiques molt més ampli que els que tenen com a objecte la paraula poètica. Mentre en el primer cas trobem exemples d'anàlisi de corpus des del punt de vista de la teoria de la recepció del text literari, de la literatura com a fenomen cultural i de la seva incidència en la formació de lectors literaris, en el segon cas, la major part d'estudis se centren en la història del gènere o en l'anàlisi del corpus de literatura oral.

Acceptant a priori la situació minoritària del gènere, considerem que el coneixement més ajustat de la poesia per a infants i de la seva trajectòria s'ha de construir a partir de l'anàlisi de la pròpia producció. Proposem, doncs, fer un recorregut per la delimitació dels àmbits del gènere, sobre les seves funcions i sobre les vies d'accés i els suports.

1.1 Sobre els àmbits del gènere: poesia escrita i poesia triada per als infants

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

Si apliquem al gènere poètic el concepte de literatura infantil cobulat per Teresa Rovira (1988: 421), ens referirem a aquella branca de la poesia que s'adapta millor a la capacitat de comprensió de la infància i al món que de debò li interessa. Tal com assenyalàvem en un estudi anterior (Prats: 1994) no hi ha unanimitat sobre els àmbits del gènere; així, mentre estudiosos com Ana Pelegrín (1993) i Jaime García Padrino (1990) hi situen les obres que contempen l'infant com a destinatari, altres, com Roldán López Talmés (1990), Juan Cervera (1992) i Flor Ada (García Padrino: 1990), amplien els dos àmbits esmentats amb el de les creacions poètiques dels infants; en canvi, Miquel DescLOT (1993) els redueix i només hi inclou les obres de poetes adreçades a la mainada, encara que accepta el folklore infantil com a primer esglaó de la poesia per a infants i reconeix la vàlua de les antologies i dels reculls de cançons. El corpus d'aquest gènere aplegarà les obres d'autor escrites expressament per als infants i aquelles que, tot i que no foren escrites per a ells, amb una presentació adequada, s'hi han incorporat, com és el cas de les antologies –temàtiques i d'autor–, dels reculls de folklore i d'alguns llibres de lectura.

Les antologies poètiques per a infants també donen respostes diferents al tema dels àmbits del gènere. Així el *Recull de poemes per a petits i grans* inclou poemes de tots els àmbits esmentats, *Olles, olles de vi blanc* conté mostres de tots els àmbits que

consideren l'infant com a destinatari, els set volums de «L'esparver. Poesia», el parell d'antologies de Tàndem i les dues tries de Joaquim Molas apleguen només aquells poemes d'autor que els antòlegs han considerat apropiats per a lectors infantils o juvenils. En suma, tal com revela la panoràmica presentada, la diversitat de respostes a l'hora de delimitar els àmbits del gènere gira al voltant de la consideració de l'infant com a destinatari i creador alhora o només com a destinatari i ara l'acceptació d'una doble funció de l'adult, la de creador i de mediador o únicament la primera. A parer nostre caldria distingir entre les obres poètiques que els infants són capaços de fer seves i els textos escrits per ells. El primer grup, sota el títol poesia per a infants, formaria el corpus propi del gènere, i inclouria textos de procedència oral i d'autor, tant aquells en què l'adult ha actuat com a creador com aquells altres en què ha fet de mediador. En canvi, el segon grup, que podríem anomenar poesia infantil, creiem que no s'hauria d'incloure dins els àmbits del gènere. Som conscients que aquesta delimitació és polèmica, car la lectura de poemes escrits per infants permet parlar de veritables troballes poètiques. Tanmateix, aquests exemples són escadussers i no responen a una voluntat conscient d'escriure un text artístic per a uns destinataris. Per tant, en remarcaríem el valor documental –mostren tot un ventall de possibilitats de resposta infantil a un contacte a textos poètics–, i educatiu –permeten una vivència de la poesia molt intensa–, però els exclouríem dels àmbits del gènere.

Del conjunt de les aproximacions esmentades sobre el gènere se'n desprèn una diversitat de parers sobre els possibles àmbits que s'hi poden incloure que podem establir-ne una gradació en tres nivells. En el primer nivell, que correspondria a una acceptació dels tots els àmbits esmentats, hi podem situar Roldán López Talmés (1990), Juan Cervera (1992) i Flor Ada (García Padrino, 1990). Si bé tots tres estudiosos subscriuen una visió del gènere que inclou totes les accepcions de l'adjectiu infantil esmentades, els dos primers dediquen una atenció especial a l'àmbit corresponent a les creacions dels infants. Així, Roldán López considera que l'accepció pròpia de poesia infantil seria la que contempla l'infant com a creador, i Juan Cervera, quan tracta d'aquest àmbit, proposa distingir-hi les manifestacions pròpies de l'animisme infantil, les composicions escrites per iniciativa pròpia i les que són fetes per encàrrec del professor.

En el segon nivell, que abraçaria només els àmbits que contemplen l'infant com a destinatari, hi podem situar Jaime García Padrino (1990) i Ana Pelegrín (1993). Pel que fa a la poesia d'autor, tots dos estudiosos coincideixen a advertir del perill de reduir la vivència poètica a un reguitzell de moralitats, elements instructius o virtuts patriòtiques. Així, la primera, després d'afirmar que no és gens fàcil escriure poemes per a infants, desestima totes les creacions d'autor que no responguin a una intenció estètica. El segon distingeix dos grups de creadors: aquells que s'especialitzen a escriure només per a la mainada amb una finalitat alligadora, per servir propòsits instructius o moralitzants i aquells altres que saben endinsar-se en l'univers més propi i més autèntic de la infància i que escriuen amb una

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

finalitat formativa, sense propòsits educatius específics, amb la intenció de recuperar el món infantil o d'endinsar-s'hi.

En el tercer nivell de la gradació esmentada hi podem situar l'article comentat de Miquel DescLOT (1993) sobre la història del gènere en llengua catalana. Aquest autor parteix d'una perspectiva molt restringida del gènere, només pren en consideració les obres de poetes adreçades a la mainada, encara que accepti el folklore infantil com a primer esglaó de la poesia per a infants i reconegui la vàlua de les antologies i dels reculls de cançons.

En el nostre cas, i mantenint l'opció exposada en estudis anteriors (Prats, 1994 i 2002), admetem com a àmbits del gènere tant les obres concebudes per a infants des de la seva creació com les antologies d'autor i de folklore. Per tant, quan parlem de llibres de poemes per a infants ens referim als poemaris d'autor i a les antologies, tant si són d'autor, de folklore o mixtes.

Situats ja en l'àmbit en què l'infant és destinatari del poema, encara hauríem de considerar en quina mesura el suport material en què els poemes són vehiculats determina la seva exclusió o inclusió en el corpus del gènere. Aquesta qüestió afecta el corpus de tradició oral i les obres d'autor no escrites expressament per a un públic infantil. Tal com hem dit en la nostra primera aportació al tema (Prats 1994:136-137), caldria distingir entre poesia adequada als infants i llibres de poemes per a aquests destinataris. Així, el *Cançoner* de Joan Amades, o *Cau de llunes* de M. Mercè Marçal poden contenir textos perfectament adequats per als infants, però no són llibres de poesia infantil. Caldria un mitjàador per fer arribar el poema a l'infant i la via d'accés serà el canal oral. En canvi, quan algun d'aquests textos són inclosos en obres com el recull *Jocs i cançons per a infants* il·lustrat per Mercè Llimona, o en l'antologia *La màgia de les paraules* de M. Mercè Marçal, a cura de Joana Bel i amb il·lustracions de Mabel Pierola, poden arribar a l'infant a través del canal visual i formen part del corpus d'obres de poesia infantil.

Una menció especial dins de la delimitació esmentada afecta el corpus dels cançoners. Toni Giménez (citat a Prats: 1994, p. 137), tenint en compte la dimensió musical i lingüística de la cançó, considera que aquestes publicacions a la biblioteca haurien de situar-se entre els llibres infantils en comptes de fer-ho entre els de música. A parer nostre, caldria distingir entre els cançoners amb notacions musicals i sense il·lustracions, que no inclouríem en el corpus de la poesia infantil, i aquells altres que contenen lletra acompanyada d'il·lustració, com els magnífics volums d'Apel·les Mestres o de Narcisa Freixas, que sí que en formarien part.

En suma, la pedra de toc per decidir si un corpus de poesia, tant si procedeix de reculls de folklore, de cançoners, o de poemaris d'autor no escrit per a infants, pot ser considerat com a llibre infantil serà el tipus de suport material en què es vehicularà. No cal dir que els requisits de tipus i mida de lletra i d'il·lustracions aniran variant segons el context històric de l'obra que prenguem en consideració.

1.2 Sobre les funcions del gènere: la paraula poètica com a porta d'entrada i com a primera etapa del viatge poètic.

La poesia infantil introdueix els infants en l'imaginari col·lectiu a partir de formes del folklore lligades a rituals de la vida quotidiana: menjar, dormir, jugar, aprendre a comptar. La introducció a la poesia lligada a formes orals s'ha de dur a terme de forma compartida amb l'adult o altres infants. Les formes de folklore demanen, quasi sempre, una representació interactiva que mobilitza molts recursos simultanis, on els infants adopten un rol determinat: es mouen segons un ritme, fan gestos concrets, repeteixen, responen. Quan ho fan, aprenen normes socials i formes lingüístiques, alhora que exploren les seves capacitats com a membres d'un grup. Des d'aquesta perspectiva, com assenyala Teresa Colomer (1999:39), podem agrupar els aspectes presents al folklore infantil en els següents elements: relació amb estímuls sonors i motors (veu, ritme, melodia, entonació, moviment); vincle afectiu, de joc i descobriment del plaer (exercitació articulatòria, repetició, recreació a partir de la memòria, joc amb la forma); vincle social del plaer (joc amb els altres, domini de la paraula –qui ho sap dir, qui ho endevina, qui ho explica, qui se'n recorda...–, transgressió de normes socials o el món a l'inrevés).

Infant i adult comparteixen paraula feta ritme, joc o enigma, en el context familiar o a la llar d'infants. A mesura que l'infant creix, augmenta el seu protagonisme en aquest tipus de jocs on la paraula és una eina que contribueix a desenvolupar les habilitats comunicatives, pragmàtiques, cognitives i metalingüístiques (Bassa: 2004). Com recorda Gabriel Janer Manila, «la paraula com a objecte transaccional és el suport de les representacions simbòliques i la base sobre la qual s'organitza l'experiència. I, per altra banda, la paraula és una de les primeres joguines, una joguina immaterial que permet una creativitat infinita» (citada a Bassa: 2004, p. 18).

Una altra funció de la poesia infantil és servir d'accés a la poesia sense adjectivació, com es desprèn de les paraules de diversos poetes que s'han adreçat als infants. Així, Joana Raspall (2006: 14) exemplifica com contribueix amb la seva escriptura poètica a aquesta funció quan diu que «fa l'escaleta perquè els infants tinguin ganes d'arribar i puguin arribar a la poesia, afinant-los la sensibilitat i triant una temàtica lligada al seu món vital». I Joan Kruz (2003) diu que la poesia infantil és un primer pas per trobar-nos amb la poesia, un obrir-se camins per al viatge poètic, ja que, a través del joc amb les paraules personalitzem la llengua, ens la fem nostra. En el primer esglaó d'aquest viatge poètic trobem el llegat del folklore, cançons de diversos tipus, jocs, endevinalles. En els esglaons següents podem ubicar la poesia escrita i triada per a la mainada, com ha recordat tantes vegades Miquel Desclot quan li atorga la funció de pont entre «Plou i fa sol» i «Sol i de dol». En contacte amb les mostres folklòriques, els infants es van familiaritzant amb els elements constructius

del poema: una ràpida ullada a qualsevol tria d'aquests jocs i cançons ofereix models de categories que abracen tipus de subgèneres (lírics, narratius, dramàtics) i estructures comunicatives (interpel·lacions, diàlegs, enunciacions); mètriques (de ritme, de rima, d'estrofes); fòniques (embarbussaments, anàfores); sintàctiques (enunciacions cronològiques o numèriques, enumeracions lògiques, encadenats, acumulacions, paral·lelismes); semàntiques (personificacions, comparacions i metàfores, paraules polisèmiques, imatges)

Una ràpida ullada als poemaris d'autor de les darreres dècades ofereix models del mateix tipus de categories; de fet, el joc amb les paraules (sonor, sintàctic, semàntic) és l'aspecte més explotat per la poesia per a infants. Un joc que sorprèn per la capacitat de comunicar emocions, de fer participar l'altre, i que poua en les manifestacions de la lírica folklòrica. Un joc, però, que no s'hauria de quedar en una simple joguina verbal, en un entreteniment passatger; com adverteix Miquel DescLOT (2004), quan recorda que aquesta poesia és una experiència estètica. Alguns poemaris d'autor ofereixen referents del folklore, de poetes de la nostra tradició i d'altres cultures i contribueixen així a la formació de l'intertext lector.

La poesia infantil també obre la possibilitat de viure el valor simbòlic, gairebé màgic de les paraules en la seva representació de la realitat. Com assenyala Josep M. Sala-Valladura (2004: 29), «els mots i les joguines permeten a la mainada fer-se amb el món, fer-se en el món, conèixer-lo, o almenys intuir-ne una part».

Finalment, tal com subratlla Miquel DescLOT (2003: 7), «la poesia infantil ens pot servir des de l'educació de la memòria, o l'educació de l'òïda, fins al·lufes a l'estimulació de les facultats menys racionals (la imaginació, l'absurd, el gratuït), passant per l'educació del sentit de l'humor o la familiarització amb els múltiples recursos expressius de la llengua».

1.3 Sobre les vies d'accés a la poesia i els suports en què és vehiculada

Actualment, en la nostra societat les primeres vivències amb la poesia es duen a terme en contextos familiars, escolars i socials: biblioteques, esplais i espectacles. El canal pot ser auditiu i/o visual. La figura del mediador adult és imprescindible en les primeres vivències, ja que serà el vehicle que aportarà el text poètic, i molt important en etapes posteriors, quan serà un bon suport per a les primeres experiències lectores.

Un dels suports més generalitzats, encara, és el llibre: poemaris d'autor, antologies (de folklore, d'autor, mixtes) i, darrerament, pop-up i àlbums.

La il·lustració és un element important en aquestes publicacions, on pot complir diverses funcions, des d'una funció decorativa més o menys lligada amb la temàtica dels textos, com el treball de Lourdes Bellver a *Poemes de les quatre estacions* de Maria Beneyto, fins a una aportació del to de l'obra: líric (com les aquarel·les d'Asun Balzola a *Marina* d'Olga Xirinacs), o humorístic (com les il·lustracions de Carles Porta a *Tren*

de paraules de Josep M. Sala-Valldaura). Les imatges poden intensificar el to irònic del missatge verbal (com és el cas de la proposta de Lluís Farré per al poema *La cigala* de Josep Carner), o aportar informació que complementa el que diu el text i que facilita l'establiment de relacions intertextuals (com ocorre amb la il·lustració de Lluïsa Jover a «Rata d'escala» de Miquel DescLOT); altres cops les aportacions de la il·lustració consisteixen a mostrar com es juga al joc de la cançó que aporta el text (Mercè Llimona al recull de cançons de jocs populars).

Menció a part demana la proposta d'il·lustració de Glòria Carasusan d'una versió de la cançó de bressol *Son, son* recollida per Jordi Jané i publicada per Joventut. Com subratllàvem en un estudi sobre el patrimoni rimat (Prats 2000: 10), amb complicitat amb el format i la distribució del text a les planes, la il·lustració informa sobre la funció genèrica del subgènere, distingint els rodolins de la tornada, en la qual es presenta la gradació que va de la vigília al son a partir de primers plans de la cara d'un nadó. Les tonalitats delicades i els enquadraments en blau aporten expressivitat i tendresa i s'adiuen perfectament amb el to de la melodia.

Des del punt de vista de la formació del lector literari, la il·lustració dels poemes pot ser un element significatiu per establir hipòtesis de lectura.

Pel que fa a l'accés a la poesia per la via de l'espectacle, podem distingir muntatges sobre textos poètics, com ara «Com gotes d'aigua» sobre l'obra poètica de Joana Raspall del grup *Cos de lletra*, de l'ús de textos folklòrics –cantarelles, embarbussaments, ecdocijallers– d'obres de teatre per a infants, com en l'espectacle *El músic de Bremen* de la companyia Xip-Xap.

L'accés al gènere a l'empara de les noves tecnologies ha introduït un nou tipus de suport: l'electrònic. Actualment trobem corpus de poesia per a infants en webs i blogs diversos. En presentem una breu enumeració que aplega procedències diverses, la categoria de les quals incideix en el tipus de material poètic que ofereixen i en la manera de presentar-lo.

- Web sobre poesia del grup de recerca POCIO: <http://www.viulapoesia.com>

Apartats de poesia catalana, castellana i universal. Informació sobre poesia infantil i juvenil.

Biblioteca virtual Itinerari (blocs temàtics) llistat de poemes, clic títol: text, de vegades recitat pel mateix poeta, interaccions: imatges mòbils, informació biografia, links a altres webs. Llegir, escoltar, mirar. Propostes didàctiques. Tipus de poesia (escrita, sonora, visual) Eina per a un recorregut pel món de la poesia i porta d'entrada a poemes d'altres cultures, interessant textos en llengües com el xinès.

- Blog «Poesia infantil i juvenil» realitzat per la Biblioteca Municipal de Cocentaina:

<http://bibliopoemes.blogspot.com/>

Conté poemes, embarbussaments, endevinalles, cançons infantils, llibres i editorials, activitats sobre poesia infantil a l'aula i a la família. També publica comentaris de novetats i poesies escrites pels xiquets.

· Blog del grup COS DE LLETRA :

<http://cosdelletra.blogspot.com>

Espectacles sobre poesia: «Com gotes d'aigua» sobre poemes de Joana Raspall i «Ja és hora que se sàpiga» amb poesia de Pere Quart i música en directe de les Sonates i Partites de J. S. Bach.

· Web d'un autor i intèrpret de cançons per a infants: <http://www.angeldaban.com>

Dins l'apartat de «Dossiers» n'hi ha un sobre «Meteorologia», on trobem una relació de poemes al voltant d'aquest tema, distribuïts en una graella de dues columnes: títol del poema i autor; clicant sobre el títol podem accedir al text.

Webs vinculats a esdeveniments lligats amb la poesia:

· Festival de poesia de Barcelona: <http://www.bcn.cat/cultura/barcelonapoesia1/index.html> al qual només podem accedir abans i durant la celebració del festival (últim maig).

· Primavera poètica de la Garriga www.primaverapoetica.com, que té vinculat el blog <http://festivalprimaverapoetica.blogspot.com>

· A <http://es.youtube.com/> hi podem cercar vídeos on, a partir de textos poètics, es munten espectacles de diferents modalitats. Vegem-ne una mostra:

o poema de Joana Raspall recitat per alumnes de tercer del CEIP Sant Pere: www.youtube.com/watch?v=-3GQYhkS5yY

o poemes de M. Mercè Marçal recitats per Montserrat Carulla i Joel Joan: <http://es.youtube.com/watch?v=WYPOi63W7Z8>

o cançons populars cantades per infants *La masovera*: <http://es.youtube.com/watch?v=xhXXXNG0Erc>

o cançó d'autor escenificada amb titelles *Qualsevol nit pot sortir el sol*: <http://www.youtube.com/watch?v=pdlvAvC4Tw4>

o Vídeo de «Pagant Sampere canta»: performance amb videoimatges, bases musicals pregravades, violí en directe amb pedals i efecte de veus. Recitació de 24 poemes del poeta, un parell recitats pel mateix Màrius Sampere:

<http://es.youtube.com/watch?v=1W6KBWU64do>

2. COM ANALITZAR LA POESIA PER A INFANTS: UNA PROPOSTA D'ANÀLISI DELS LLIBRES DE POESIA

En primer lloc, considerem previ a l'establiment dels nivells d'anàlisi d'aquest gènere distingir el suport en què és vehiculat, ja que els paràmetres que caldria establir per a l'anàlisi de la poesia llegida o recitada són diferents dels que demana un espectacle o un llibre de poemes. Les diferències encara són més notables si volem establir els paràmetres d'anàlisi de la poesia inclosa en suport electrònic. Caldrà dedicar estudis a aquest tema, fins avui inexplorat, que sapiguem. En aquest cas, caldria tenir en compte els criteris de tria i d'organització dels poemes, els itineraris que demanen per accedir-hi i les possibilitats d'interrelació entre els diversos camps. En els suports electrònics, trobem els textos fora de la unitat que els confereix el llibre i sense l'acompanyament de la il·lustració, de vegades substituïda per animacions dinàmiques. Aquests nous suports impliquen un canvi de mirada, una nova manera de llegir.

Tant en el suport llibre com en suport electrònic s'ofereix la possibilitat d'escoltar els textos poètics, alguns cops recitats, d'altres cantats, cosa que permet un doble acostament al poema: visual i auditiu alhora, i que comporta tenir en compte els dos canals en els paràmetres d'anàlisi.

En els casos de l'acostament pel canal oral, també caldria distingir entre la comunicació directa i la diferida, distinció especialment significativa per establir els paràmetres d'anàlisi entre un espectacle en directe i una performance, i també en suport electrònic, atès que en el primer cas els espectadors poden participar-hi activament, cantant o repetint textos poètics.

En aquest treball limitarem l'anàlisi a un suport: els llibres de poesia, poemaris d'autor i antologies. A partir d'un model d'anàlisi, que s'inspira en el proposat per l'estudiosa Gemma Lluch (2003) per a l'anàlisi de la narrativa, proposen d'establir tres nivells d'anàlisi. En el primer nivell s'analitzen aspectes pragmàtics relacionats amb la sociologia de la literatura i la història del llibre, i amb la història de la infància i del pensament. En el segon nivell s'analitzen aquells elements del llibre que proporcionen informacions prèvies a la lectura: els paratextos. En el tercer nivell ens situem en l'obra, estructura, temàtica, estrofisme, il·lustració del conjunt de poemes que la integren.

2.1 Primer nivell: anàlisi pragmàtica

La contextualització històrica del llibre de poemes ens aportarà informació sobre el moment en què va ser creat, sobre el circuit literari en què es va donar a conèixer i sobre les condicions de la seva recepció. D'altra banda, també és imprescindible tenir en compte factors que tenen a veure amb la infància, l'ensenyament, els llibres i el circuit literari (Lluch: 2003, 34-35).

En la història del gènere en la nostra cultura, per exemple, és interessant observar que les primeres publicacions responen a dos objectius: una finalitat moralitzadora i la recuperació del folklore en la nostra llengua. Un altre aspecte interessant és la introducció de la veu dels poetes entre els escolars. És significatiu que institucions com l'Ajuntament de Barcelona s'impliquessin en l'edició de llibres de lectura a partir de l'obra de poetes com Joan Maragall o M. Antònia Salvà i que la Generalitat Republicana edités una antologia de Goethe per als escolars en el centenari d'aquest poeta (Prats: 2002, 48-49)

L'alfabetització dels infants i la història de l'ensenyament de llengües no oficials aporten elements per comprendre el volum de llibres de poesia en un moment històric, la nul·la o migrada edició des de la immediata postguerra fins a l'establiment de la democràcia en la nostra cultura. Així, en el cas de les publicacions de poesia en la nostra llengua es pot resseguir «un paisatge de veus poètiques i de silencis» lligat als períodes de prohibició, de supervivència de certs grups al marge de la llei o d'ensenyament generalitzat a totes les capes socials.

2.2 Segon nivell: els paratextos

En els llibres de poesia, els paratextos més significatius són el títol de l'obra i els de les diverses parts, quan en conté. En alguns poemaris, els apartats del llibre prenen com a base el títol, ja sia de manera literal, com és el cas del poemari *Els ulls al cel i l'ànima al mar* de Josep Ballester; ja sia, amb algunes modificacions, com és el cas del llibre *D'il·lusió Déu n'hi do!* de Mar Pavó. En algunes ocasions el títol respon al d'un dels poemes, com és el cas de *Des de la finestra* de Lola Casas, o porta una referència explícita a la persona a qui és dedicat el llibre, com el *Bestiolar de la Clara*, o *Oi, Eloi?*

En canvi, contràriament al que passa en les obres de narrativa, les marques relatives a la col·lecció no són gaire rellevants, a causa de la migradesa de col·leccions d'aquest gènere. La fidelització del lector, doncs, no anirà lligada a una col·lecció, sinó a una manera de jugar amb la llengua, a una temàtica, o, de vegades, a un poeta.

En la major part d'antologies trobem pròlegs que aporten pistes sobre com llegir el llibre —és el cas de «Al lector», de *Lectures de poesia catalana* de Joaquim Molas—, o sobre el lligam entre la tria de l'obra i un col·lectiu d'ensenyants —com el pròleg de Marta Mata a l'emblemàtica tria *Poemes per a petits i grans* de M. Antònia Pujol i Tina Roig— o els suggeriments de Joana Bel a l'antologia *La màgia de les paraules* de M. Mercè Marçal. En canvi, en els poemaris d'autor trobem més dedicatòries que no pas pròlegs. Els exemples de Núria Albó —«El perquè d'aquest recull»: interessant presentació a *M'ho ha dit el vent*—, de Lola Casas —«A manera de cloenda», enumeració de les situacions lligades a la vida escolar que han generat els poemes de *Retalls poètics*—, o les interessants aportacions de Josep M. Sala-Valldaura —«Vestidor», on diu que el poeta

«si fa no fa és una persona que treballa de sastre de paraules o de modista de versos» i, a *Disfresses*, que els poemes «són com disfresses perquè en el món de la poesia les paraules organitzen una festa i ballen. Per això van vestides d'una altra manera que quan surten al carrer de la prosa»— constitueixen algunes excepcions a la tendència general.

2.3 Tercer nivell: el corpus poètic

Es tractaria de trobar els elements propis del llenguatge poètic i de veure la importància de tots ells en la reconstrucció del poema per part del receptor. Com s'organitza el poemari, de què tracta, de quina manera ho fa —en quin to, amb quins procediments retòrics.

El tipus d'estructura mostra sota quins criteris s'han organitzat els poemes. En les antologies d'autor i mixtes s'acostuma a seguir un criteri temàtic; en les de folklore, en canvi, es distingeixen els subgèneres. En els poemaris d'autor podem trobar volums monotemàtics i volums tipus miscel·lània; en aquest segon cas, es pot presentar els poemes agrupats per seccions, cadascuna amb un títol que aporta informació sobre el tema dels poemes que inclou, o sense cap mena d'agrupació.

Tant si es tracta d'un volum monotemàtic com si és una miscel·lània, és molt interessant determinar quin tractament es fa dels temes triats. Així, podem trobar acostament als animals des d'una òptica realista o fantàstica. També es pot distingir entre el to general del poemari: humorístic, irònic, líric.

L'espai poètic. Distinció del marc del poema i de la disposició dels seus elements: estrofes, lletres, tipografia. Podem distingir poemes per ser «mirats» (cal·ligrama, poema visual) de poemes per ser mirats i llegits (acròstics) i per ser llegits, recitats i/o escoltats. Cadascun d'aquests tipus demana una anàlisi diferent. Mentre que en els dos primers cal fixar-se en els elements visuals —disposició, paraules, tipografia—, en el darrer tipus cal analitzar els elements sonors —ritme, rima, encavalcament, etc.—, que constitueixen la música del poema i els constituents significatius —lèxic, estructures sintàctiques i semàntiques— amb les figures retòriques corresponents: paral·lelisme, hipèrbaton, personificació i analogies, etc.

3. Estat de la qüestió del gènere en llengua catalana: poesia per a infants, avui

Per entendre la realitat poètica d'una època cal mirar enrere i al voltant, ja que la literatura és final d'un procés i producte d'un context. Si fem una mirada diacrònica, una breu pinzellada panoràmica de la història del gènere en la nostra llengua des dels seus inicis al final del XIX fins a la darrera dècada del segle passat il·lumina alguns trets

rellevants lligats amb la formació de generacions de lectors de poesia. En primer lloc, l'estudi diacrònic de les antologies mostra que els poetes més antologats són Verdaguer, Maragall, Carner, Guerau de Liost, M. A. Salvà, Costa i Llobera, J. M. de Sagarra, J. V. Foix, J. Salvat-Papasseit i M. Manent, seguits de d'A. Turmeda, T. Catasús, M. Torres, C. Arderiu, J. Vinyoli i J. Brossa. Quant als subgèneres del folklore, endevinalles i cançons han estat els més antologats, seguits a distància pels embarbussaments. En segon lloc, l'evolució dels poemaris d'autor es caracteritza pel pas progressiu de textos amb un marcat to moralitzador cap a aquells altres on predomina el joc amb les paraules per tal d'emocionar els lectors. En tercer lloc, el viatge diacrònic per les edicions de poesia per a infants dibuixa un paisatge de veus i de silencis (Prats: 2004) en funció de l'estatus de la nostra llengua a l'escola; així passem d'un període amb força vitalitat –dècades dels vint i trenta del segle XX– a un altre totalment erm –dècades dels quaranta i cinquanta– i a un tercer de lenta recuperació –dels seixanta als vuitanta– fins arribar a un notable progrés de la darrera dècada del segle passat que continua al llarg dels primers anys del nou mil·lenni.

Aquest gir en la història del gènere, propiciat per la nova situació de l'ensenyament de la nostra llengua i per canvis educatius que tenen en compte la recitació de poemes com a criteri d'avaluació en l'educació infantil i primària, implica tant els poetes, que comencen a escriure per al públic infantil, com els editors, que recuperen obres anteriors i eixamplen els horitzons amb la incorporació de poemaris d'altres cultures (Prats: 2003).

Les publicacions del nou segle han contribuït a ampliar la franja lectora dels més petits i la de tipus de llibres. Entre les publicacions per als més menuts la producció ha estat més prolífica que en la franja dels adolescents, gràcies a la dedicació d'autores com Núria Albertí amb *Poemes i cançons de bressol*; Empar de Lanuza amb *Versos al sol i* Montse Torrents amb *Per què els gats miren la lluna?* Tots tres llibres destil·len sensibilitat i bon ofici i són una bona eina per acostar la poesia als més petits, perquè contenen poemes que remetent a la tradició oral: estrofes breus amb recursos que els acosten a les cançons i jocs de falda, i que es fonamenten en l'origen memorístic de la poesia; enumeracions de les parts del cos, estructura acumulativa, repeticions; recuperen protagonistes de la narrativa folklòrica, introdueixen animals (ratolins, gats, peixets...), nens de bolquers o primeres experiències escolars. Tant si és poesia descriptiva, narrativa, o senzillament amb voluntat lúdica, la lleugeresa del llenguatge i l'ús de diminutius són encertats i aporten calidesa i cap sospita de carrincloneria.

Dorm, Patufet

On són les orelles

on és el nasset,
on és la boqueta
del meu patufet?

Li darem lleteta,
després el xumet,
fins que se m'adormi
el meu patufet.

Núria Albertí

La poma

Una poma cau d'un arbre
i ningú la va a collir.

Dues mosques que passaven
es preparen pel festí.

Tres marietes afamades
en demanen un bocí.

Cinc cuques espavilades
també s'hi van afegir.

Saps dir-me quants mengen poma
o ho tornem a repetir?

Montse Torrents

Ratolí de camp

Ratolí de camp
àgil i esmolat:
petita malesa
Vigila el sembrat.

Empar de Lanuza

També adreçats als primers lectors, el 2003 s'inicia la sèrie *Vull llegir!* de Cruïlla, en què cada llibre aporta un poema d'un poeta reconegut il·lustrat pràcticament vers a vers, i al final el poema apareix sencer. Les col·leccions «Llegim i escrivim» d'Eumo i «El bosc de colors» de Barcanova han publicat *Poesies i endevinalles* i *Onze poemes*, respectivament. En els dos casos ofereixen poemes d'autor per a infants i poemes populars, cançons o endevinalles. Són dues propostes adients per potenciar els jocs de paraules i la imaginació dels infants, i una excel·lent eina per apropar-los al subgènere més divulgat de la literatura de tradició oral, a la nostra tradició literària.

Podem parlar de canvi espectacular en la darrera dècada del xx, sobretot des del punt de vista quantitatiu, car la cinquantena d'obres publicades entre l'any 1990 i el 2000 representa un augment significatiu comparat amb la vintena que es van publicar des de 1978 fins a 1989; de la cinquantena d'obres publicades, la meitat corresponen a l'àmbit fins aleshores més desatès: l'obra d'autor escrita expressament per a un públic infantil. Al llarg de la darrera dècada del segle xx es duplica la producció d'obres d'autor respecte de les que s'havien publicat fins aleshores des de finals del xix (Prats 2003). La progressió en aquest àmbit encara augmenta durant els set anys del nou mil·lenni, quan es publiquen trenta-tres poemaris d'autor, vuit antologies i quatre versions d'altres llengües. Ara, si quan centrem la valoració del canvi en paràmetres quantitatius podem aplicar amb justesa l'adjectiu "espectacular", quan ho fem en paràmetres de qualitat poètica –varietat de ritme i rima, bon domini de la paraula, joc verbal– no podem llançar les campanes al vol. Entre els centenars de poemes impresos abunden els rodolins més o menys ocurrents i les ratlles curtes que s'acosten a temes d'interès per als infants, però amb poca traça en el tractament del ritme o de la versificació. En el moment actual, podríem parlar d'un decantament de la balança: si fa una vintena d'anys moltes veus es van aixecar lamentant la manca de poetes que s'adreçaven als infants, avui hem de lamentar la facilitat amb què s'edita. Seria convenient que la poesia infantil, a més d'augmentar en quantitat, ho fes en qualitat, que tots els sectors implicats en la seva expansió hi posessin de la seva part a fi de contribuir a la formació de bons lectors de poesia.

3.1 Principals veus poètiques: referents de la tradició immediata i noves veus

A més de Josep Carner, que havia donat a conèixer *Museu zoològic* l'any 1966, els principals poetes que han passat a ser referents a tenir en compte són Maria Beneyto, Miquel Desclot, Joana Raspall, Josep Maria Sala-Valldaura i Olga Xirinacs. Llevat de Josep M. Sala Valldaura, van iniciar la publicació de la seva obra la dècada dels vuitanta i, llevat de Maria Beneyto, que ens ha deixat amb la mel a la boca amb els seus *Poemes de les quatre estacions*, l'han continuada les dècades posteriors. Miquel Desclot, com

apunta Jaume Aulet (Aulet: 2003), ha esdevingut un autèntic punt de referència per la qualitat de la seva proposta creativa, per la seva reflexió sobre el gènere i per la tasca de difusió tant a nivell de recitacions poètiques per a escolars com per la magnífica antologia *Poesies amb suc. Antologia de poesia per a infants*. Aquesta vasta tria de poemes, tres-cents cinquanta-nou distribuïts en vint-i-sis seccions, serà una obra de referència del gènere per tres raons. En primer lloc, obre les portes a la poesia escrita per a infants en altres cultures, tant les de la resta de llengües de l'estat, com d'altres d'Europa o d'Àsia, algunes de les quals, com l'anglesa o la russa, des del romanticisme ençà, han excel·lit en mostres d'aquest gènere. Segonament, aquesta obra ofereix un primer tast d'obra inèdita de poetes, com Carles Hac Mor, Dolors Miquel, Eduard Sanahuja i Helena Vidal, que s'estrenen en el camp de la poesia adreçada als infants i aporten aires nous, com ara jocs amb referents de sèries televisives o humor fresc i referents d'altres tradicions. En tercer lloc, la tria convida a un passeig diacrònic per les obres de la nostra cultura des de Jaume Collell, Apel·les Mestres i S. Perarnau, passant per Josep Carner, Joana Raspall, Olga Xirinacs, Èmpar de Lanuza, Marc Granell, Enric Larreula Josep M. Sala-Valldaura, fins a les darreres incorporacions: Carles Cano, Eva Dènia, Núria Albó, Lola Casas, entre altres.

Miquel DescLOT, Joana Raspall i Josep M. Sala-Valldaura han traslladat a la pràctica poètica les seves idees teòriques sobre la poesia per a infants, recollides en la primera part d'aquest treball. Així, el primer ha bastit la seva obra sobre el joc de llenguatge, la sonoritat, l'onomatopeia, la diversitat mètrica i rítmica; la connexió amb el cançoner i la rondallística, i els homenatges a poetes d'altres cultures. A *Bestiolari de la Clara* tracta d'un tema de molta tradició, el del bestiar, el reconduïx cap a un espai quotidià i amb referents amb personatges de rondalles i cançons.

Gallina capitana

La gallina Capitana
fa un decret cada setmana:

que les oques i els pollets
no s'ajoquin amb peus freds:

que els pardals i les colomes
posin bé els punts i les comes;

que les oques de l'estany
facin pipí dins el bany;

que les polles i els pollastres
prenguin model dels sapastres;

que els galls dindis i els paons
no s'acabin els torrons;

que els garrins i les conilles
vagin sempre amb sabatilles.

En canvi, a *Més música, mestre!* es centra en un tema poc tractat, el dels instruments musicals, que se'ns adrecen en primera persona.

Clarinet

Com que sóc un clarinet
de la boca a l'esquelet,
m'ensabono cada dia
la lluent anatomia:
no voldria que un barrut
pogués dir-me «claribrut».

I a *Oi, Eloi?* ens proposa diversos temes, animals, diferents follets de ciutat, savis de diferents poblacions, mitjans de transport.

Cançó del tren de Cardedeu

Hi havia un tren hi havia
que anava a peu
cada dia al migdia
a Cardedeu,
empassant-se la via
com un fideu.

Joana Raspall, la més veterana i prolífica, no ha fet mai reculls monotemàtics sinó miscel·lànies, amb un ample ventall de temes: animals, plantes, jocs d'infants, sentiments, cicles temporals lligats amb festes i tradicions. També beu de la tradició oral, i amb claredat dona vida a nombres, a lletres, a joguines. Utilitza molt recursos com la personificació, la repetició i els jocs polisèmics. A més de facilitar l'accés al

llenguatge poètic, encomana sensibilitat i en algunes ocasions envia missatges morals als lectors, com és el cas de *Podries...*, inclòs a *Com el plomissol. Poemes i faules*, un dels seus reculls més reeixits.

Podries...

Si haguessis nascut
en una altra terra,
podries ser blanc
podries ser negre...
Un altre país
fóra casa teva,
i diries «sí»
en una altra llengua.
T'hauries criat
d'una altra manera
més bona, potser;
potser més dolenta.
Tindries més sort
o potser més pega...
Tindries amics
i jocs d'altra mena;
duries vestits
de sac o de seda,
sabates de pell
o tosca espardenya,
o aniries nu
perdut per la selva.

Podries llegir
contes i poemes,
o no tenir llibres
ni saber de lletra.
Podries menjar
coses llamineres
o només crostons
eixuts de pa negre.

Podries... podries...

Per tot això, pensa
que importa tenir
LES MANS BEN OBERTES
i ajudar qui ve
fugint de la guerra,
fugint del dolor
i de la pobresa.

Si tu fossis nat
a la seva terra,
la tristesa d'ell
podria ser teva.

Josep M. Sala-Valldaura, fidel a la seva idea que «en el món de la poesia les paraules organitzen una festa i ballen (2002: «Vestidor», a *Disfresses*), ha aportat un parell de poemaris de tipus miscel·lània que palesen un interessant treball d'organització del corpus i un hàbil joc de llengua. De la tradició oral beu sobretot en els subgèneres més deutors de l'enginy (endevinalles i embarbussaments) o que poden tenir una funció màgica (el conjur); també recorre a les cançons. A *Tren de paraules* ens va oferir una mostra variada de tipus de poemes, amb una interessant variació de cal·ligrames al voltant de la pluja com a eix generador, i un poema de tema mariner, dins l'apartat «quadres» amb un ritme de vaivé que recorda les onades i amb personificacions que conviden a imaginar el quadre.

Marina

Amb els seus dits d'escuma,
la mar toca el piano dolç de la platja
i el timbal guerrer de les roques.
Les bombolles són les pessigolles de la sorra,
i de la mar cap a la mar
va i ve i torna l'aigua
que sempre ronca i mai no dorm.

A *Disfresses* ens aporta un singular joc de llengua i d'enginy, com aquest conjur bastit a partir d'una significativa enumeració d'adjectius:

CONJUR PER A TRAURE
EXCEL·LENT EN
MATEMÀTIQUES

Informàtiques.

Lingüístiques
pleremàtiques.

Robòtiques.

Cinètiques.

Ofimàtiques.

Fantàstiques
problemàtiques.

Majestàtiques
matemàtiques.

Altres veus de referència en la poesia catalana per a infants han aportat una mirada lírica a processos naturals. Maria Beneyto, a partir de personificacions d'elements meteorològics i del món vegetal, aporta una mirada lírica al pas del temps, exemplificat en el cicle estacional, Empar de Lanuza ha sabut beure del folklore i de la tradició culta en l'*Abecedari de diumenge*, i Olga Xirinacs s'ha centrat en el tema mariner. Núria Albó, a *M'ho ha dit el vent*, s'ha endinsat en l'entorn més directe dels infants i els seus sentiments amb ritme i musicalitat. Aquestes poetes aporten sensibilitat i bon ofici amb mostres tan rodones com les que presentem:

La Marina juga al sol
amb la closca d'un cargol;
s'ha volgut tombar d'esquena
i troba un cranc a l'arena.
El cranc és petit,
li puja pel dit,
li passa pel nas,
li baixa pel braç,

el cranc s'ha espantat
i ja s'ha amagat.

Olga Xirinacs

Les germanes fulles
anaven al ball
rialles per l'aire
i els vestits daurats.

Maria Beneyto

Beatriu ballava
en un camp de blat,
la boira envoltava
de perfums el prat.

Un borinot negre
que duia bastó,
es mostrava alegre
llegint un cató.

I una abella vella
en un bresquiller
movia una cella:
no sabia què fer.

Empar de Lanuza

PARE I MARE

Els ulls de la mare
no els té ningú més.
Són com les onades
que gronxen vaixells.

Les mans del meu pare
són com les arrels
que aguanten els arbres
i els fan créixer drets.

Núria Albó

Entre les noves veus que s'han incorporat al gènere en la nostra llengua, Carles Cano, a *Poemes sense diminutius*, juga amb les paraules i les idees, amb la realitat i la imaginació per acostar-se a temes propers als infants amb romanços, acròstics, cal·ligrames, endevinalles i embarbussaments; M. Josep Orobig, amb imaginació i humor i un bon domini de la paraula, ha ampliat el ventall temàtic i els referents amb elements de la narrativa; Lola Casas, la més prolífica, ha aportat poemes i cançons d'un ampli ventall temàtic, molt lligades al món escolar; Eva Dènia i Marc Granell han aportat el to reivindicatiu o de denúncia amb poemes com «Un, dos, tres» i «Cançó de bressol per a despertar consciències»; Josep Ballester, en *Els ulls al cel i l'ànima al mar*, ofereix als lectors adolescents poemes rics de versificació amb referents del folklore, de la tradició culta i amb un ampli ventall de personatges del nostre imaginari col·lectiu. Finalment, Dolors Miquel i Helena Vidal han dut aires renovadors: la primera amb ironia i humor, la segona amb jocs de paraules i forta empremta del folklore català crea cançons eliminatives i d'altres tipologies.

La gallina del tiet

El tiet tenia una gallina
que se'n va anar a la Xina.

– Adéu gallina
– Adéu tiet.

Era una gallina simpàtica
a qui li agradava la informàtica.

– Sóc de Camí.
No pateixis per mi.

Les gallines parlen el mateix idioma
a Lleida, la Xina o Oklahoma.
Dolors Miquel

Comptalla

Punt dolç
sucre en pols,
dos, tres,

vint-i-tres,
vint-i-tres ferreters
mengen dolços pels carrers,
pels carrers de massapà
amb magranes a la mà.
Amb aquesta mala cara
T'ha tocat parar!
Helena Vidal

CIRC
(Acròstic)

Cavallistes
trapezI
feRes
aCròbates
Carles Cano

3.2 Temàtica, formes i jocs intertextuals

Els temes amb més tradició en les obres monotemàtiques per a infants són el dels animals i el del cicle de l'any. Entre la profusió de bestiaris destaquem el *Bestiolar de la Clara*, de Miquel Desclot per la riquesa i varietat de formes poètiques, per les referències a obres clàssiques de la literatura catalana i pel joc intertextual amb textos folklòrics; l'*Alfabestiari* de Francesc Pérez i Moragón i Carles Pérez, per l'excel·lent treball de grafisme; el *Bestiesari* d'Enric Larreula, pel to humorístic. El cicle de l'any es pot tractar a partir de les estacions –*Poemes de les quatre estacions* de Maria Beneyto– o dels mesos –*Per molts anys* de Miquel Martí i Pol o *L'any titurany* de Ricard Bonmatí. Aquest restrictiu ventall temàtic s'ha eixamplat amb el tema mariner, ben exemplificat en el doble *Marina; Cavall de mar* d'Olga Xirinacs i *Els ulls al cel i l'ànima al mar* de Josep Ballester; el del menjar, des del primer plat a les postres, a *Bon profit!* de Miquel Martí i Pol; el musical a *Més música, mestre!* de Miquel Desclot. En les obres tipus miscel·lània, a més dels temes esmentats tracten dels sentiments i de l'amistat; de les pors, de les joguines i de les experiències quotidianes a casa i a l'escola; els nombres, les lletres i la vida a les aules, van augmentant el protagonisme en aquests llibres. El component moral, no en el sentit d'alliçonar, sinó en el de mostrar els valors del món civilitzat o de denunciar situacions d'injustícia, és present en diversos poemes de Joana Raspall, Marc Granell, o M. Dolors Pellicer. Vegem una mostra de temes diversos.

La vaca

Era una vaca tan trista,
tan avorrida, tan soca,
ensopida, pessimista,
poca cosa i desmenjada
que de llet en feia poca
i, per postres!, descremada!

Enric Larreula

Primavera

Aquest matí, d'amagat,
ha arribat la primavera.
La duia penjada al bec
tot xisclant, una oreneta.

L'oreneta ha alçat el vol
i amb un cop d'ala lleugera
ha segat un raig de sol
i ha florit tota la terra.

Núria Albó

Fideus a la cassola

Ens els mengem fent tabola
els fideus a al cassola.

Llargos o curts són divertits
i bons per llepar-s'hi els dits.

Quan el suc ens regalima
la mare, de por, s'aprima.

Però si ens els acabem
fins perdona que ens taquem.

Miquel Martí i Pol

Maregassa

Fa vent.
I el port?
És lent.
Volts sort?
Som cent.
I el llamp?
Tinc fam.
Fas foc?
Tinc fred.
Vols fum?
Un rem.
Quin mar?
El temps.

Josep Ballester

Tenebres

Que fosc es veu el mar
sota el meu llit !
No obriré les parpelles
fins al matí.

Juan Kruz / Miquel Desclot

L' ós de peluix

El meu pobre ós de peluix
és tan vell que tot ell cruix.
M'és igual ! Jo me l'estimo:
nou o vell és el meu nino.

Agnès Bartó/ Helena Vidal

El bany

La nina de drap
que més m'estimava
s'ha descolorit
perquè l'he banyada.

Quan la mare em renta
jo també tinc por
que em descoloreixin
l'aigua i el sabó.

Cada dia ho miro...,
però veig que no.
Joana Raspall

Un, dos, tres
quatre gotes sobre el mar.

Un, dos, tres
quatre infants sense una llar.

Un, dos, tres
sempre plou sobre mullat.
M. Dolors Pellicer

Cançó de bressol
per a despertar consciències

La meua xiqueta és l'ama
de l'asfalt i del carrer.
No té pares ni té casa,
només fam i por i fred.

La meua xiqueta es passa
tot el dia en el taller,
treballant com una esclava
per als rics de l'Occident.

La meua xiqueta brama
fugint sota el sol roent
—morta d'espant i de gana—
d'una guerra que no entén.
La meua xiqueta aixafa
jugant i sense voler

una mina que, amagada,
li sega de colp els peus.

La meua xiqueta clama
des de tots els continents
justícia que acabe amb tanta
misèria i tant patiment.

Marc Granell

Vocals

A de la mar,
E
del desert,
I del gesmil,
O de l'amor,
U del llaüt.

Pedro Villar/Marc Granell

Futur (Homenatge a Joan Brossa)

ABCDari
ABCDara
ABCDemà
ABCDahir

Has vist mare?

Ara ja sé llegir!

Lola Casas

En la tria de recursos formals predominen versos curts amb rima i estructures basades en les del folklore: endevinalles, cançons, embarbussaments. També trobem mostres de cal·ligrames i d'algun acròstic. Les repeticions, les enumeracions, les personificacions predominen per sobre de les analogies. Les versions de poetes d'altres cultures, com les clàssiques de *nursery rhymes* de Marià Manent, les aportacions de Miquel Desclot, versions de Rodari, Juan Kruz, les de Marc Granell amb versions de Pedro Vilar, i les d'Helena Vidal d'Agnès Bartó, entre d'altres, han enriquit la producció de poesia per a infants.

Bona part de l'obra poètica per a infants en llengua catalana s'insereix en la línia de la literatura adreçada als lectors infantils en què es pressuposen molts coneixements de la literatura de tradició oral i de cultura infantil i es confia que el lector sabrà integrar-los en la seva reconstrucció del poema.

El joc intertextual entre l'obra d'autor i la literatura de tradició oral és rica per la quantitat i diversitat d'interrelacions. Les relacions més freqüents són les d'arxitextualitat, ja que molts poemes es basteixen sobre l'estructura d'endevinalles, embarbussaments, cançons o conjurs, tal com ho exemplifiquen les mostres de Joana Raspall, Olga Xirinacs i Helena Vidal. També abunden mostres d'hipertextualitat, molts poemes reescriuen cançons o componen un nou text a base d'afegir elements de narrativa folklòrica, com ho fan Miquel DescLOT i Josep M. Sala-Valladaura. Vegem una mostra dels tipus de joc intertextual amb obres dels poetes citats:

Llop de rondalla

S'alimenta de iaies o de nenes
amb caputxeta i trenes;
de cabretes o de porquets
caçats de poc o freds.

I és que els autors de contes i rondalles
li fan passar més gana que unes tovalles.
Però si li donessin pinso per dinar
el llop fóra més bo que el pa.

Miquel DescLOT

Arri, Arri!

Arri arri tatanet!
Fa bon dia, no fa fred
pujarem a la muntanya;
el cel no té cap lleganya,
el sol és alt i lluent.
L'aigua salta pel torrent
fent escuma i remolins;
a la vora dels camins
han florit les atzavares...

Arri, tatà! Per què et pares?
Què et passa? Ai! És ben clar!
No t'he donat esmorzar!
Joana Raspall

Conte potser fals

Hi havia
una vegada
a un país llunyà
una formiga desvagada,
una caputxeta tota vermella
que es menjava un llop sencer,
una ventafocs que ventava clatellots
a ses germanes, ben bé tres porcs paletes
i marrans que vivien a la serena sense fer-se
cap recer, i una bella dorment amb lleganyes
que va mossegar un príncep dolent i en dir-li per casar-se
va fer-li pam i pipa, va treure-li un pam de llengua i els colors
de l'arc de Sant Martí, va fer-li amb els braços una botifarra
de cinc quilos i va donar-li una carbassa per portar-la en camió.

Josep Maria Sala-Valldaura

Comptem contes

- 1 Llop: el llop! És ú-nic. O és que n'hi ha d'altre?
- 2 Hansel i Gretel
- 3 Els 3 porquets
- 4 Els 4 músics de Bremen
- 5 Els 5: Georgina (o Jordi), Julià, Anna, Dik ...i
El Tim (sense comptar els pastissos de gengibre)
- 6 Sis Joans
- 7 Els 7 nanets
- 8 Els 7 nanets i la Blancaneu
- 9 El vestit nou de l'emperador
- 40 Alí Babà i els 40 lladres
- 80 La volta al món en 80 dies
- 101 101 dàlmates
- 1.001 nits

20.000 llegües de viatge submarí
M. José Orobig

Embarbussament

De gotes bé que en degoten,
degotims i gotimalls,
degoteres, degoters,
degotegen degotalls.
Helena Vidal

Embarbussament

Truc de rus mut i poruc però no ruc:
fer-se el suec.
Josep M. Sala-Valldaura

Sóc un coixí amb cent agulles.
Coixí, coixinet,
no em punxaràs el peuet.

Sóc un negre ben vestit,
elegant i presumit,
clavo les punxes la dit.

Si encara no m'endevines
sóc un senyor amb cent espines,
polít i rodó
i em dic eriçó.
Olga Xirinacs

Encara no fa mig any, ens preguntàvem si podíem parlar de bon temps per a la lírica en el camp de la poesia per a infants. El panorama actual, com escrivíem aleshores (Prats 2008: 9), no és, ni de bon tros, desolador. Quantitat i qualitat, però, en les publicacions d'aquest gènere no són equiparables. Tanmateix, hi ha poetes amb sensibilitat i bon ofici que aporten a la poesia per a infants en la nostra llengua els elements imprescindibles per a una bona peça poètica: joc verbal, imaginació, ritme i

domini de la paraula. Algunes de les seves veus, possiblement, podran «fer ser de mots» alguns infants d'avui.

MARGARIDA PRATS RIPOLL
Universitat de Barcelona
Grup FRAC

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Poesia infantil

- GARCÍA PADRINO, J. i P. CERRILLO (coord.) (1990) *Poesía infantil. Teoría, crítica e investigación*, Cuenca, Universidad de Castilla-La Mancha.
- PELEGRÍN, A. (1993) pr. de *Poesía española para niños*, Madrid, Taurus.
- PRATS, M. (1994) «Notes sobre la poesia per a infants», *Temps d'Educació* 12, p. 127-141.
- (2008) «De poesia per a infants, encara», *Faristol* 61, p. 7-10.
- «Una poesía para/de/ con los niños» (1999) monogràfic de *ZURGAI*.
- «Dos décadas de poesía infantil y juvenil» (2002) monogràfic de *Lazarillo*.
- «Poesía sen idades» (2002) monogràfic de *fadamorgana*

Història del gènere en català

- DESCLOT, M. (1993) «La poesia per a infants a Catalunya», *Faristol* 15, p. 31-34.
- PRATS, M. (2002) «La poesia per a infants: un gènere entre el folklore i l'obra d'autor» *La literatura infantil i juvenil catalana: Un segle de canvis*, Barcelona, ICE UAB, p. 47-56.
- (2004) «Un paisatge de veus i de silencis. Algunes característiques de la història dels llibres de poesia per a infants», *Escola Catalana* 406 pp. 23-25.
- ROVIRA, T. (1988) *La literatura infantil i juvenil*, apèndix dins Riquer, M. de, COMAS, A. i MOLAS, J. *Història de la literatura catalana*, vol. 11, Barcelona, Ariel, pp. 421-471.

Poemaris d'autor i pervivència i transformació del folklore

- ALOY, J. M. (gener 2004) «Poesia per a gent jove», *Escola Catalana* 406, pp. 8-10.
- AULET, J. (2003) «Miquel DescLOT i la poesia per a infants», *Revista del Col·legi de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i Ciències de Catalunya* 123, pp. 35-47.
- BASSA I MARTÍN, R. (2004) «La petita poesia oral popular», *Escola Catalana*. 406, pp. 15-22.
- IZQUIERDO, O. (2000) «Versos menuts. Obra dels poetes d'ara per als infants d'ara», *Faristol* 35, pp. 4-7.
- PRATS, M. (2000) «El patrimoni rimat a les portes del nou mil·lenni», *Faristol* 37, pp. 8-15.

Opinions de poetes sobre poesia per a infants

- KRUZ, J. (2003) -«La poesía infantil: algunos símbolos», *CLIJ* 157 pp. 33-36;
- DESCLOT, M. (2003) «Cal una poesia específica per a infants?», *Perspectiva Escolar* 278. pp. 3-14.
- MARTÍN, L. (2004) «El plaer d'escoltar, la joia de dir. Entrevista al poeta Miquel DescLOT», *Escola Catalana* 406, pp. 33-40.
- MORER, E. (2006) «Escalant els grans versos. Entrevista a Joana Raspall», *Faristol* 56 pp. 24-25.
- SALA-VALLDAURA, J. M. (2006) «Conjurant conjurs (Teoria i pràctica de la poesia per a infants)», *Escola Catalana* 406, pp. 28-30.

Literatura infantil i formació del lector literari

- COLOMER, T. (1999) *Introducción a la literatura infantil y juvenil*, Madrid, Síntesis.
- LLUCH, G. (2003) «Una propuesta de anàlisis para la LIJ», *CLIJ* 166, p. 33-40.
- MENDOZA, A. (2001) *El intertexto lector. El espacio de encuentro de las aportaciones del texto con el lector*, Conca, Ediciones de la Universidad de Castilla-La Mancha.

Referències bibliogràfiques del poemeta inclosos en l'article

- ALBERTÍ, N. *Poemes i cançons de bressol*. Il. Marta Balaguer, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007. Inclou CD.
- ALBÓ, N. *M'ho ha dit el vent*. Premi de poesia Guillem Viladot. Il. Núria Giral. Barcelona, Columna, 2001.

- BALLESTER, J. *Els ulls al cel i l'ànima al mar*. Il. Enric Solbes, Alzira, Bromera, 2003.
- BENEYTO, M. *Poemes de les quatre estacions*. Il. L. Bellver. València, Tàndem, 1993.
- CANO, C. *Poemes sense diminutius*. Il. Paco Giménez. Alzira, Bromera, 2007.
- CASAS, L. *Retalls poètics*. Il. Gustavo Roldán. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.
- DESCLOT, M. *Bestiolari de la Clara*. Il. Lluïsa Jover. Barcelona, Baula, 1992.
- *Oi, Eloi?*. Barcelona, La Galera, 1995.
- *Més música, mestre!*. Il. Fina Rifà. Barcelona, La Galera, 2002.
- LANUZA de, E. *Abecedari de diumenge*. Il. Carme Grau. València, Diputació de València, 1988.
- *Versos al sol*. Il. Matilde Portales. València, Tàndem, 2000.
- LARREULA, E. *Bestiesari*. Il. Francesc Rovira. Barcelona, Bruño, 1996.
- MARTÍ I POL, M. *Bon Profit! Per molts anys!*. Il. C. Solé. Barcelona, Barcanova, 1998.
Inclou CD
- OROBIG, M. J. *Descabellat de versos descabdellats*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007.
- PELLICER, M. D. *Versos diversos*. Il. Josep Ferrer. Alzira, Bromera, 2003.
- RASPALL, J. *Com el plomissol. Poemes i faules*. Il. Glòria García. Barcelona, La Galera, 1998.
- *Escaleta al vent*. Il. Picanyol. Barcelona, La Galera, 2002.
- SALA-VALLDAURA, J. M. *Tren de paraules*. Il. Carles Porta. Lleida, Pagès Editors, 1997.
- *Disfresses*. Il. Carme Julià. Barcelona, La Galera, 2002.
- TORRENTS, M. *Per què els gats miren la lluna?* Il. Matilde Portales. València, Tàndem, 2005.
- XIRINACS, Olga. Il.: *Marina. Cavall de mar*. Il. Asun Balzola. Barcelona: Barcanova, 1998.
- Poesies amb suc*, selecció de M. DESCLOT. Il·lustracions de Mercè Galí. Barcelona, La Galera, 2007.

